

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

O sredo 9. maliga serpana (srednoletna) 1851.

List 28.

Kitica.

Luna se iz oblakov vije,
Jasno na goré zasije;
Kakor val Avemarije
Čez Lipavo glas se lije.
Dolj z Nanosa čez pečine
Do okinčane doline
Pirhití obiskat Cilko
Gore sin, junaški Milko.

Serčno milico objame,
Iskreno slovo vzame,
Zalo kitico poljubi:
»Cilka, te nikdar ne zgubi!
»Cesar kliče na boriše,
»Tam junaka slava iše!
»Z Bogam, z Bogam, draga Cilka,
»Zvesto ljubi svoj'ga Milka.

Cilka joka, joka, stoka,
Drugič popica že poka,
Drugič gore se kosijo,
Drugič tertice rodijo:
Drugo zimo ga že čaka,
Ni ga še nazaj junaka;
Pred oltarjem prosi Cilka:
»Mati Božja! daj mi Milka.«

Tretjič Cilka joka, stoka,
Tretjič popica že poka,
Tretjič gore se kosijo,
Tretjič tertice rodijo:
Grenkih solz prepolno lice,
U rokáh lepe cvetlice,
Prosi pred oltarjem Cilka:
»Mati Božja! daj mi Milka.«

Štetič Cilka joka, stoka,
Štetič popica že poka,
Štetič gore se kosijo,
Štetič tertice rodijo:
Dar preljub'ga: perstan zlati,
Sili duh jo aldovati,
Prosi pred oltarjem Cilka:
»Mati Božja! daj mi Milka.«

Petič Cilka joka, stoka,
Petič popica že poka,
Petič gore se kosijo,
Petič tertice rodijo:
Okrog čela krasno vito
Si odstriže zalo kito,
Prosi pred oltarjem Cilka:
»Mati Božja! daj mi Milka.«

Sonce že čez verh zaide,
Milko slavovenčan pride:
»Cilka, kje je zala kita
»Ki je bla krog čela vita?«
Cilka ga k oltarju vodi:
»»Tukaj je, in tukaj bodi!
Ne sam nje, tud bitje Cilka
Dala bi za svoj'ga Milka!

Miroslav.

Kako rokodelski stan na boljši pripraviti.

Časopis „Austria“ o tem téle resnične besede piše: Pomnoženje in poboljšanje šol v našim cesarstvu je eden nar poglobitviših pripomočkov, stan rokodelcev in obertnikov poboljšati. Vsaka nova rokodelska in obertnijska šola je nova zmaga narodove pridnosti. Mnogo reči se je že svetovalo v prid rokodelstvu — vedno pa ostane prvi in poglavni pripomoček dobro podučenje mladine. Omika glave in serca je podlaga zaúpanja in prijaznosti eniga človeka do družiga, — kjer pa te omike manjka, tam je nezaúpljivost, ktera vedno razdira stanovitno združenje. Neúmen človek, ker je zavolj neumnosti večkrat goljufan bil, voha povsod goljufijo, misli da ga hoče vsak oslepariti, da ga vsak zaničuje, čeravno ni taka. Sicer malopriden in hudoben človek pa misli, da je vsak tako malopriden, kakor je on, in tudi nikomur prav ne zaupa. Kar pa rokodelsko in obertnijsko omiko in prebrisanost zadene, ne more nihče terjati, da bi priden in umen delavec, s takim, ki nič ne vé in nič prav ne zna, pri eni mizi sedel. Združenje neomikaniga rokodelca z omikanim tedaj nič ne velja — take španovije so slabe, ker to, kar omikani pridobí, bedák pogubí, — kmalo se razdêre taka združba.

Poglavitni pripomoček rokodelstvo na boljši stan pripraviti je tedaj omika, to je, razjasnjenje glave, požlahnjenje sercá, pravo podučenje v rokodelskih vednostih; iz tega izvira zastopnost v rokodelstvu, redovnost v delu, delavnost, varčnost, zmernost.

Poglejmo okrog, in vidili bomo, da so nekteri rokodelci in obertniki svoje rokodelstvo in obertnijo o poslednjih letih na čudovito visoko stopnjo povzdignili; ali tačih ni veliko; večina drugih pa je ostala tam, kjer so njih predniki bili. Rokodelske in obertnijske vednosti so se tedaj bolj na visoko povzdignile, kakor da bi se bile po širokim (med večino ljudstva) razširile.

Ljudske šole so že veliko k splošni omiki ljudstva pripomogle, pa še vse premalo. Rokodelske šole, patenti, častne daríla, obertnijske razstave niso nič kaj zbudile množine manjših rokodelcev, ki le za vsakdanji kruh delajo.

V izreji dobrih rokodelcev so tedaj nar večí napake iskati. Izpraševanja za take, ki hočejo mojstri ali podmojstri (kseli) postati, so večidel slabe vredjene, — nad podukam učencov se vse prenemarno čuje; učenec je popolnoma v rokah svojiga mojstra, in namesto da bi ga le za delo svojiga rokodelstva imel, mu mora njegove otroke pestovati, gospodinji ali kuharci v kuhinji streči, sedaj po to, sedaj po uno reč letati i. t. d. Tako preživí učenec svoje učenske leta, — in kadar postane podmojster, ni v svojim rokodelstvu prav

izurjen, in še večidel tudi sicer vès popačen. Kakošen mojster bo enkrat tak fant! Da se Bogú usmili! sam sebi, svoji družini in celi soseski v težavo in škodo *).

Prave omike se nima nobena dobro vredjena država bati, ker prava omika je podlaga dobriga stanú vsaciga ljudstva, je kapitál, ki dobre obresti (činže) daje. Brez omike pa ni nič, kakor revšina in siromaštvo, ker omikan človek neomikanimu vedno dobiček spred ust jemlje.

Naš vék in pa gosence.

Marsikdo bo prašal, kako se besedi tega nadpisa priličite, ker ste tako razniga pomena ko svitli dan in tamna noč; in vender — če se okoli ozremo, bomo spoznali, da sta se ta dva pomena tako pobratila, da se eden od drugiga nič več ločiti nočeta. — V našim véku (stoletju) se od mnogih ljudi tožba zoper gosence sliši. Kdor to tožbo enostransko premisli, jo pravično spozná; kdor jo pa bolj natanjko pregleduje, bo drugači sodil, in sicer, da se naš vék in gosence več vkup ne vežejo, in da le nevednost, večkrat sklenjena z lenobo in zanikernostjo, celò s hudobijo, ljudi k ti tožbi pelje, ki so skorej vselej sami krivi, ako jim gosence še nadlego delajo in jim dobro sadno leto pokončajo. Slabo vreme in druge škodljive zadeve, katerih človek odverniti ne more, bo vsak umen bravec sam izvzel.

Tudi pri nas se iz mnogih krajev taka tožba sliši, in česar smo se z lastnimi očmi v Ljubljanski okolici in nekterih daljnih krajih prepričali, je žalostna resnica, in mi si ne moremo besed „vék in gosence“ iz glave zbiti. Zakaj pa? hočemo svojim bravecam ključ k ti zastavici podati: naj sami razsodijo, ali smo resnico govorili. Še se spomnimo, ko je pred 40 leti na tem kraju pri Ljubljani, kjer sedaj Latermanov drevored (alè) stoji, gost gojzd bil; tudi v bližnji okolici je krasno drevje stalo — prebivališče mnogih pevalic (pevnih tičev). Bližnji griči so s košatimi drevesi pokriti bili, in dalje, ko je kdo popotoval, še lepši gojzdi so se njegovim očem razprostirali, — še prijetna Šmarna gora je bila s takimi velikimi drevesi obrašena, da smo od tal do verha vedno v senci hodili, kodar nas je veselo petje mnogih ptic spremljalo. In tako je bilo po več krajih naše domovine. Ali „vék in gosence!“ — Samopridni človek je zastran nekoliko časniga dobička sekuro na deblo zastavil, je cele okraje njih kinča obropal, — drevo za drevesam je moglo pasti, brez pomislika: ali seka drevesa ali le drevesca, brez skerbí za nov zarod — in tako so se celi okraj spremenili ali v pušobo ali v slabe njive in senožeti, in dobrotljivi prebivavci gojzdov — tiči — med njimi veliko število pevalic, ki so nar veči sovražniki in pokončavci raznih merčesov, ktere nam sadne drevesa in polje vničujejo, niso več varniga prebivališča v naših krajih našli, so se tedaj mogli iz naše sosesčine umakniti, in kar je te koristne živalice pri nas še ostalo, jim je hudobni človek pogin napovedal, ker jih lovi kodar koli jih le zasaciti more.

Tako dela naš tako imenovani omikani vék, in nasledek tega so gosence! —

Vsak fantalin, ki še komaj hlače nosi, že streže po tičjih gnjezdih in nastavlja limance ali kletke in jih po tisuč in tisuč polovi in zadavi, in njih rod za pri-

hodnje pokonča, in tako za pomnoženje gosenc za drugo leto skerbí, ktere bi bili tički scer pokončali v svoj živež. —

V mnogih vunanjih deželah je oestro prepovedano, pevalice, ki so sploh merčesojedi, loviti in pokončati; — pri nas pa vsak fantalin za 2 gold. od zadevajoče gosposke dovoljenje (licenc) dobí, da sme na njenim zemljišu ptice poloviti in pokončati; — še marsikteri nedelski lovec, ako mu drugač po sreči ne gré, jih nekaj postrelí, da le s prazno mavho domú ne pride. Nekteri fantalini, so v svoji sirovosti tako hudobni, da se o prostih urah po gojzdu klatijo in gnjezda zalezujejo, da mladičke, ki so večkrat še vsi goli in slepi, ropajo, jih v mestu prodajajo, ali jih pa iz same hudobije morijo. Pred nekimi tedni smo na poti skoz gojzd proti Šiški našli mlade še gole penice, ktere so rokodelski učenci iz gnjezda vzeli in v strašni hudobii jih z nitjo na nogah skupej zvezali in na germiček obesili, da so revno pocepale! Pri našim prihodu so hudobneži zbežali. „Uboge starke, ki se za napravo gnjezda toliko trudijo in veliko skerb za svoje mlade imajo, morajo žalostne iz takih krajev zbežati, kjer tako hudobni ljudje prebivajo“ — smo od ptujcov, ki so tudi zraven prišli, slišali — in sram je nas bilo, ko so še pristavili: „škoda za tako lepo deželo s takimi prebivavci, ki vedno Boga v ustih imajo in na videz v cerkev hodijo — v sercu pa so polni hudobije!“ Mi pa rečemo: kjer šol manjka ali praviga poduka v njih ni, ne bo nikdar prave človeške omike, ktera edina vzame sirovost in divjost in požlahni serce. Vse je na dobrih šolah ležeče, pa ne na tacih, kakor so sedanje deželne, v katerih je z „plattelfam“, enmalo branjem, pisanjem in rajtanjem že vse storjeno, ali da k večimu učenje nemščine za omiko človeka veljá. „Novíce“ so v 17. 18. in 19. list. natanjko razodele, kakošne morajo ljudske šole biti — scer ne bo ljudstvo nikdar potrebne omike doseglo.

(Dalje sledi.)

Razjasnjenje poslednjih verstic sestavka „o zadevah premajhnih županij.“

Besede, ktere sim po „südslawische Zeitung“ razglasil, so sledeče:

„Ich bin leider zu Genüge überzeugt, dass eben Jene, denen ich diesen Artikel widme, ihn nie zu Gesichte bekommen werden, denn die Leselust in Krain ist unter dem Gefrierpunkte. Ich richte daher meine offenen Worte directe an die politische Behörde etc.“

Tedaj nisim jaz nikdar rekel, da naše ljudstvo nič ne bere, in da zavoljo tega bi bilo bob v v steno metati, njemu to reč priporočevati, temuč sim rekel: da sim žalibog! prepričan, da ravno tisti, kterim sim ta sostavek namenil, ga nikdar ne bodo brali, ker Krajnci premalo berejo, se vé da: ptujiga. Sostavek pa je pisan v nemškim, tedaj ptujim jeziku, tedaj se nadjam, da nisim pregloboko zabredel rekoč, da ta nemški sostavek od tistih bran ne bo, kterim sim ga prav za prav namenil. Pa tudi bi ga ne bil pisal v ptujim jeziku, če bi ne bil doseči upal, da ga bo beržej slavno kronovinino poglavarstvo bralo in si ga k sercu vzelo, ker je očitna resnica in goreča želja deželanov!

Verh tega pa tudi dobro poznam med nami rodoljube, kterim se ne dajo dopisi v ptujih jezikih vsiliti, ker od Slovenca slovenšino terjajo, ne pa nerazumljive, popačene laščine ali nemščine. Posebne pohvale vreden je Tone Mozc, župan v Dolenjivasi, unkraj Senožeč, ki se iskreno za slavo in omiko materniga jezika ponaša. Oh! da bi jih bilo dosto dosto takih županov na Slovenskim!! —

Miroslav.

*) Županije zlasti v mestih bi mogle vso svojo skerb na zlo zanemarjene rokodelske učence obračati, in mojstram oestre postave dati, kako nad podukam učencov čuti. Rokodelsk učencem ni samo hlapec mojstra, ampak je úd velike deželne družine, kteri zna enkrat v prid, pa tudi v veliko težavo in škodo biti. Dobro učence izrediti, se mora za popoljšanje mojstrov skerbeti. Vred.